

Kaznenopravna odgovornost neprofitnih organizacija

Radaš, Marina

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic of Šibenik / Veleučilište u Šibeniku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:143:290951>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-25**

Repository / Repozitorij:

[VUS REPOSITORY - Repozitorij završnih radova
Veleučilišta u Šibeniku](#)

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
UPRAVNI ODJEL
SPECIJALISTIČKI STRUČNI STUDIJ UPRAVNI STUDIJ

Marina Radaš

KAZENOPRAVNA ODGOVORNOST NEPROFITNIH
ORGANIZACIJA

Završni rad

Šibenik, 2022.

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
UPRAVNI ODJEL
SPECIJALISTIČKI STRUČNI STUDIJ UPRAVNI STUDIJ

KAZENOPRAVNA ODGOVORNOST NEPROFITNIH
ORGANIZACIJA

Završni rad

Kolegij: Pravo neprofitnih organizacija

Mentor: doc. dr. sc. Dragan Zlatović, prof. v. š.

Studentica: Marina Radaš

Matični broj studenta: 1219059799/172582051

Šibenik, rujan 2022.

Veleučilište u Šibeniku

Završni rad

Upravni odjel

Specijalistički stručni studij Upravni studij

KAZNENOPRAVNA ODGOVRONOST NEPROFITNIH
ORGANIZACIJA

Marina Radaš

Adresa, mradas700@gmail.com

Sažetak:

Zakon o odgovornosti osoba za kaznena djela donesen je u Hrvaskom Saboru 2003.godine. Donošenjem toga zakona dolazi do proširenja odgovornosti za kaznena djela, koja su do tada bila vezana samo za fizičke osobe, a sad su proširena i na pravne osobe. Republika Hrvatska ima status pravne osobe i ne može se kazniti za neko kazneno djelo. Također osim pravnih osoba koje odgovaraju za kaznena djela spadaju i neprofitne organizacije, a tu spadaju udruge, ustanove i političke stranke. Svaka neprofitna organizacija mora provoditi samoprocjenu učinkovitog i djelotvornog funkcioniranja sustava financijskog upravljanja i kontrole ako je obveznik vođenja dvojnog knjigovodstva, a one organizacije kojima je osnivač Republike Hrvatska ili jedinice lokalne ili regionalne samouprave nemoraju, a zbog toga što su obveznice davanja Izjave o fiskalnoj odgovornosti.

(42 stranice / 2 slika / 0 tablica / 60 literaturnih navoda / jezik izvornika: hrvatski)

Rad je pohranjen u: Knjižnici Veleučilišta u Šibeniku

Ključne riječi: pravne osobe, kazne, neprofitne organizacije

Mentor: doc. dr. sc. Dragan Zlatović, prof. v. š.

Rad je prihvaćen za obranu:

BASIC DOKUMENTATION CARD

Polytechnic of Šibenik

Final paper

Department of Administration

Specialist professional graduate Studies of Administration

Criminal liability of non-profit organizations

Marina Radaš

Adresa, mradas700@gmail.com

Abstract:

The Law on the Liability of Persons for Criminal Offenses was passed in the Croatian Parliament in 2003. The adoption of this law expands the responsibility for criminal offenses, which until then were related only to natural persons, and are now extended to legal entities. The Republic of Croatia has the status of a legal entity and cannot be punished for a criminal offense. In addition to legal entities responsible for criminal offenses, non-profit organizations are also included, including associations, institutions and political parties. Each non-profit organization must conduct a self-assessment of the effective and efficient functioning of the financial management and control system if it is obliged to keep double-entry books, and those organizations founded by the Republic of Croatia or local or regional self-government units do not have to.

(42 pages / 2 figures / 0 tables / 60 references / original in Croatian language)

Paper deposited in: Library of Polytechnic in Šibenik

Keywords: legal persons, penalties, non-profit organizations

Supervisor: doc. dr. sc. Dragan Zlatović, prof. v. š.

Paper accepted:

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTICI

Ja, Marina Radaš, studentica Veleučilišta u Šibeniku , JMBAG 0609998375104 izjavljujem pod materijalnom i kaznenom odgovornošću i svojim potpisom potvrđujem da je moj završni rad na specijalističkom diplomskom stručnom studiju Upravni studij pod naslovom: Kaznenopravna odgovornost neprofitnih organizacija isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu , a što pokazuje korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada , te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

U Šibeniku, 08.09.2022.

Studentica:
Marina Radaš

Sadržaj:

1. UVOD	1
2. PRAVNI ODNOS	3
2.1. Pravni subjekti	3
2.1.1. Fizičke osobe	4
2.1.2. Pravne osobe	5
2.2. Razlika između fizičkih i pravnih osoba	6
3. NEPROFITNE ORGANIZACIJE.....	8
3.1. Sloboda udruživanja i civilno društvo	8
3.2. Pojam i vrste neprofitnih orhanizacija.....	10
3.3. Pravni okvir upravljanja neprofitnim organizacijama u Hrvatskom pravu	11
4. VRSTE ODGOVORNOSTI PRAVNIH OSOBA	13
4.1. Prekršajna odgovornost	13
4.1.1. Temelj odgovornosti pravne osobe i odgovorne osobe u pravnoj osobi.....	14
4.1.2. Prekršajnopravne sankcije	15
4.2. Kaznena odgovornost	16
4.2.1. (Ne)sposobnost pravne osobe za radnju kaznenog djela	17
4.2.2. (Ne)sposobnost pravne osobe za krivnju	18
4.2.3. (Ne)sposobnost pravne osobe za kažnjavanje.....	20
5. MEĐUNARODNI I SUPRANACIONALNI AKTI O KAZNENOJ ODGOVORNOSTI PRAVNIH OSOBA.....	22
5.1. Pravni akti Vijeća Europe.....	22
5.2. Nekoliko pravnih akata UN	23
5.3. Pravo Europske Unije.....	23
6. ZAKON O ODGOVORNOSTI PRAVNIH OSOBA ZA KAZNENA DJELA	25
6.2. Prikaz dinamike i strukture kriminaliteta pravnih osoba u razdoblju 2004.-2011.	27
6.3. Kazne	29
6.4. Sigurnosne mjere	30
6.4.1. Zabrana obavljanja određenih djelatnosti ili poslova	30
6.4.2.Zabranu stjecanja dozvola, ovlasti, koncesija ili subvencija	31
6.4.3.Zabranu poslovanja s korisnicima državnog i lokalnih proračuna i oduzimanje predmeta.....	31
6.5. KAZNENI POSTUPAK.....	32

7. ODGOVORNOST NEPROFITNIH ORGANIZACIJA	34
8. ZAKLJUČAK	39
9. LITERATURA	41
10. POPIS SLIKA	42

1. UVOD

U ovom radu ću prikazati kaznenopravnu odgovornost neprofitnih organizacija, na koji način je propisana kazna za njihovo djelovanje protivno Zakonu, provedba samoprocjene učinkovitog sustava financijskog upravljanja i kontrole te osvrst na odgovornost pravnih osoba za kaznena djela i kazne koje su propisane za njih.

U drugom dijelu rada razrađen je pravni odnos, koji predstavlja odnos između minimalno dva pravna subjekta, a koji jedan prema drugome imaju pravnu obvezu i ovlaštenje s obzirom na neki pravni objekt. Bez pravnih subjekata nebi ni postojao pravni odnos, jer oni predstavljaju glavne elemente pravnog odnosa. Također navedena je razlika između fizičkih i pravnih osoba, koja uključuje činjenice o vremenom koje je potrebno za dobivanje pravnog statusa, o tome što su i prestanku njihova postojanja.

Treći dio rada usmjeren je na neprofitne organizacije, odnosno na određivanje samog pojma neprofitne organizacije, slobodu udruživanja te civilno društvo, koje su sve vrste neprofitnih organizacija te pravni okvir upravljanja neprofitnim organizacijama u Hrvatskom pravu.

U nastavku rada obrađene su vrste odgovornosti pravnih osoba. Tu je navedena u prvom redu prekršajna odgovornost, gdje je prekršajnim zakonom navedeno da su pravna osoba i njezina odgovorna osoba prekršajno odgovoreni za sve skrivljene povrede propisa o prekršaju, a naglasak treba staviti na to da se propisom o prekršaju može propisati prekršajna odgovornost pravne osobe, Nadalje, su obrađena poglavlja o koja se odnose na temelj odgovornosti pravne osobe i odgovorne osobe u pravnoj osobi, prekršajne sankcije te kaznena odgovornost pravnih osoba.

Nadalje, Nadalje u petom dijelu rada obrađeno je poglavlje koje se odnosi na međunarodne i supranacionalne akte o kaznoj odgovornosti pravnih osoba. Tu moramo istaknuti pravne akte Vijeća Europe, a to su: Preporuka R(88)18 od 20. listopada 1988. o odgovornosti poduzeća za kaznena djela i kaznenopravne konvencije koje predviđaju odgovornost pravnih osoba za kaznena djela na svojem području te osam kaznenopravnih konvencija koje su navedene u samom radu.

U predposljednom dijelu rada razrađeno je pitanje donošenja Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela. Možemo reći da je prošlo manje od deset godina otkako je Hrvatski sabor u rujnu 2003. godine donio Zakon. S tim donošenjem kaznena odgovornost koja je bila propisana isključivo za fizičke osobe proširila i na pravne osobe. Naveden je i prikaz dinamike i strukture kriminaliteta pravnih osoba u razdoblju 2004.-2011., kazne koje su propisane za pravne osobe, sigurnosne mjere koje se mogu izreći pravnoj osobi te kazneni postupak.

U završenom dijelu je osvrt na odgovornost neprofitnih organizacija, odnosno njihovi kaznenopravni aspekti. Neki od tih kaznenopravnih aspekata se odnose na plaćanje novčane kazne. Osim odgovorne pravne osobe, ako neka odgovorna udruga, ustanova ili politička stranka u određenom roku ne plati novčanu kaznu, ona će se morati prisilno naplatiti. Uz kaznenopravne aspekte obrađeno je i pitanje samoprocjene neprofitnih organizacija.

2. PRAVNI ODNOS

„Pravni odnosi koji su regulirani pravnim normama su osobito važni, konfliktni i izvanjski kontrolabilni društveni odnosi. Pravne norme konstituiraju pravne odnose. To se zbiva tako da se neki društveni odnosi označavaju ili kvalificiraju značenjskim elementima što ih nose pravne norme. Naravno, to pretvranje društvenih odnosa u pravne odnose nije proizvoljan čin volje normotvoraca, jer je ono upravo izraz životne potrebe da se prisilno i organizirano usmjeravaju (putem normi) oni odnosi, tzv. materijalni izvori prava, koji su posebno važni za društvo i sadrže opasne interesne sukobe.

Četiri su osnovna značenjska elementa koje norme pripadaju društvenim odnosima, pretvarajući ih tako u pravne odnose: pravni subjekti, pravna obveza, pravno ovlaštenje (subjektivno pravo) i pravni objekt.“¹

Pravni odnos je društveni odnos između najmanje dva pravna subjekta koji imaju jedan prema drugome pravnu obvezu i pravno ovlaštenje s obzirom na neki pravni objekt.

2.1. Pravni subjekti

Pravni subjekti su elementi glavnog pravnog odnosa. Zbog njih i nastaje pravni odnos - da bi se zadovoljio interes jednoga od njih ili interesi jednoga i drugoga kao nosilaca pravne obveze i pravnog ovlaštenja.

Pravni subjekti su ljudi i društvene tvorevine koji imaju pravne obveze i pravna ovlaštenja s obzirom na neke pravne objekte. U svakom pravnom odnosu postoje najmanje dva pravna subjekta: čovjek, naime, ne može biti u pravnom odnosu sam sa sobom, jer ne može biti pravno obvezan ili pravno ovlašten prema sebi, već jedino prema drugoj osobi. Ali u jednom pravnom odnosu može biti više od dva subjekta. Na primjer, u pravnom odnosu uzdržavanja oba roditelja čine jednu stranu, dok svaki dijete čini drugu stranu.

¹ Visković Nikola, Teorija države i prava, Zagreb 2006., str 205.

Pravni subjekt je prije svega čovjek pojedinac. Ali pravni subjekti su još i brojne institucije, najčešće organizacije, kojima pravni poredak priznaje posebna pravna ovlaštenja i pravne obveze, različite od obveza i ovlaštenja svakog od njihovih članova. Tako i pojedinci i organizacije kao pravni subjekti imaju svoju imovinu, tj. imaju svojstvo vlasnika; i pojedinci i organizacije sklapaju pravne poslove i na osnovi njih su pravno obvezni i pravno ovlašteni; i pojedinci i organizacije mogu činiti delikte i za njih odgovarati i biti kažnjeni. „ Te dvije vrste pravnih subjekata imaju svoje posebne nazive: čovjek pojedinac se zove fizička osoba, a organizacije i druge tvorevine kao pravni subjekt zovu se pravne osobe.“²

2.1.1. Fizičke osobe

Fizičke osobe se dijele u dvije kategorije: prem tome da li nemaju djelatnu sposobnost ili imaju djelatnu sposobnost.

Jednu kategoriju čine fizičke osobe koje imaju samo pravnu sposobnost, drugim riječima svojstvo da posjeduju neka pravna ovlaštenja i pravne obveze. Tu spadaju maloljetnici i neuračunljive osobe. Njima pravne norme priznaju i jamče ovlaštenja na život, na zaštitu zdravlja, na ograničenu slobodu kretanja, na uzdržavanje, na državljanstvo, na odgoj i obrazovanje, na vlasništvo, a također im postavljaju i jednu pravnu obvezu – da se iz njihove imovine, ako je dovoljno velika, plaća porez. Zbog njihove neuračunljivosti ili smanjene uračunljivosti, tim osobama pravni poredak ne daje moć da sami, svojom voljom i svojim djelovanjem, izazivaju pravne posljedice tj. pravne obveze, ovlaštenja i delikte, te za delikte odgovaraju, a to znači da im se ne priznaje djelatnu sposobnost.

Drugu kategoriju fizičkih osoba čine one koje uz pravnu sposobnost imaju i djelatnu sposobnost, a to znači moć da vlastitom voljom i vlastitim radnjama izazivaju pravne posljedice, tj. nastanak, promjenu i prestanak pravnih obveza i pravnih ovlaštenja za sebe i za druge osobe. Ovdje spadaju uračunljive i punoljetne osobe. Uračunljivost je sposobnost čovjeka da zna i da se predvidi koji su učinci njegova djelovanja. Tu sposobnost nemaju umno bolesne osobe i djeca.

² ibid., str.209.

“Pravna sposobnost se stječe rođenjem i gubi smrću. Djelatna sposobnost se stječe punoljetnošću i gubi prestankom uračunljivosti.”³

2.1.2. Pravne osobe

Pravne osobe se u teoriju i zakonodavstvu dijele na razne načine. Glavna je podjela na javne i privatne pravne osobe. Prve su država, općine, kotarevi, provincije i ostale teritorijalne jedinice, zatim javne ustanove (bolnice, muzeji, sveučilišta, fakulteti) i javne poduzeća (PTT, elektroprivreda, željeznice, državne zrakoplovne kompanije) i dr..Druge, pravne osobe privatnog prava, jesu trgovačka društva i druga privatna poduzeća, udruženja u kulturnim, znanstvenim, humanitarnim, športskim i drugim djelatnostima, zaklade i sl.

Pravna osoba prestaje postojati ispisom iz registra, propašću imovine i na druge načine. I pravne osobe imaju pravnu i djelatnu sposobnost. Međutim, one dobivaju pravnim normama, najprije državnim a zatim vlastitim statutarnim, mnogo uži krug pravnih ovlaštenja i obveza od fizičkih osoba: one imaju samo ona ovlaštenja i obveze koje su im nužne za obavljanje njihovih posebnih ciljeva i zbog kojih su registrirane kao pravni subjekti.

I država je jedna pravna osoba, pa je kao takva ona također nosilac određenih pravnih obveza i pravnih ovlaštenja – i to kako u unutrašnjem, nacionalnom, tako i u međunarodnom pravnom poretku. Ona je vlasnik nepokretne i pokretne imovine, sklapa međunarodne ugovore i ugovore s drugim pravnim subjektima na svom teritoriju, odgovara za štete koje drugim subjektima učine državne službene osobe.

³ *ibid.*, str 210.

2.2. Razlika između fizičkih i pravnih osoba

Razlike između fizičke i pravne osobe uključuju činjenice o tome što su, o vremenu dobivanja pravnog statusa te prestanku postojanja.

Naziv fizička osoba se koristi kako bi se opisao život ljudskog bića kao subjekta prava. Sposobnost biti nositeljem prava i obveza predstavlja njegovo društveno svojstvo koje pravni poredak može, ali i ne mora priznati svakom čovjeku.

Pravne osobe javnog prava su u države, jedinice lokalne samouprave i uprave, različite neke ustanove koje dobivaju sredstva iz državnog proračuna, javna poduzeća i dr. Također, postoje i ostale pravne osobe koje se nazivaju pravnim osobama privatnog prava (trgovačka društva, udruženja građana...).

Fizička osoba postaje se naravno samim rođenjem što znači da tek rođeno dijete već posjeduje pravnu sposobnost iako zapravo nije sposobno za samostalan život. Hrvatsko pravo vrednuje presumpciju (pretpostavka je da je dijete rođeno živo), a u slučaju potrebe očuvanja prava još nerođenog djeteta ono se služi fikcijom koja glasi " onaj koji će se roditi uzima se kao da je već rođen."

Pravnom osobom podrazumijeva se društvena tvorevina kojoj je pravni poredak države priznao pravnu sposobnost. Točno vrijeme stjecanja pravnog subjektiviteta u slučaju društvene tvorevine ili organizacije sporno je pitanje od njezinog nastanka. Osnovna dvojba unutar ovog pitanja jest sljedeće, mora li pravni subjektivitet pravnoj osobi biti priznat izravno ili neizravno nekim propisom ili je to nepotrebno.

U pravnoj znanosti smatra se da su potrebne najmanje tri pretpostavke da bi se neka društvena tvorevina mogla priznati kao subjekt u pravnim odnosima; društvena tvorevina treba imati razmjerno čvrstu i trajnu organizaciju, organizacija mora imati zasebnu imovinu, odvojenu od imovine njezinih članova te pravna sposobnost organizacije mora biti priznata u tri različita sustava, a to je:

- po samom sustavu koncesije, društvena tvorevina će dobiti pravnu sposobnost posebnim aktom upravnog tijela
- sustavom slobodnog udruživanja pravna osoba nastaje organiziranjem.
- jedinice lokalne samouprave stječu pravnu osobnost direktno propisom

Jedna od bitnih razlike je u tome što fizička osoba prestaje postojati svojom smrću. Smrt predstavlja prestanak pravne sposobnosti fizičke osobe. Ako dođe do toga da se ne može jasno odrediti je li neka osoba živa ili mrtva pravo se služi presumpcijom smrti (to se često događa u slučajevima nestalih osoba koje nikada nisu pronađene žive ili mrtve). Proglašenjem umrlim samo se pretpostavlja i prestanak pravne sposobnosti fizičke osobe.

Dok pravna osoba može prestati postojati propisom ili nekim drugim aktom državne vlasti (zabranom), može prestati i zbog toga što se broj članova smanjio ispod određenog broja koji je, npr. predviđen statutom pravne osobe. Ako je pravna osoba stvorena kako bi se postigao određeni cilj, ona može prestati postojati ostvarenjem tog cilja. Da bi korporacija postojala traži se postojanje tri člana prema pravilu tres faciunt collegium (trojica čine društvo). Pravna osoba može prestati i odlukom članova koji je sastavljaju kao i nestankom imetka. Također, prestaje i stečajem.“⁴

⁴ Republika Hrvatska, Ministarstvo pravosuđa i uprave, dostupno na : <https://mpu.gov.hr/> (11.06.2022.)

3. NEPROFITNE ORGANIZACIJE

3.1. Sloboda udruživanja i civilno društvo

“Sloboda udruživanja predstavlja jednu od temeljnih ljudskih sloboda koja je regulirana u raznim međunarodnopravnim aktima. Stoga, je ova sloboda udruživanja uređena već člankom. 20. Opće deklaracije o ljudskim pravima iz 1948. godine, da bi svoju potvrdu našla u čl.11 Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1953. godine. Također sloboda udruživanja uređena je i člankom 22. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima iz 1976. godine. Od velike je važnosti za ostvarivanje slobode udruživanja Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda koju je donijelo Vijeće Europe, a koju Konvenciju je Republika Hrvatska, a potpisala 1996. godine, a ratificirala 1997. godine.“⁵

“U Konvenciji je sloboda udruživanja posebno je uređena člankom 11. koji glasi:

(1) Svatko ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima, uključujući pravo osnivati sindikate ili im pristupiti radi zaštite.

(2) Ne mogu se postavljati nikakva ograničenja u ostvarivanju tih prava, osim onih koja su propisana zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi zaštite državne sigurnosti ili javnog reda i mira, radi sprječavanja nerada ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Ovaj članak ne zabranjuje da se zakonska ograničenja u ostvarivanju tih prava pripadnicima oružanih snaga, policije ili državne uprave.

Udruženje u smislu članka 11. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda mogli bismo odrediti kao svaki oblik dobrovoljnog udruživanja privatnih osoba radi postizanja određenog zajedničkog cilja.“⁶

⁵ Dragan Zlatović: Upravljanje neprofitnim organizacijama – pravni aspekti-, Libertin naklada, Rijeka, 2022., str 2.

⁶ ibid.,str. 3

“Pod slobodom udruživanja u smislu Konvencije, podrazumijeva se sloboda da građanin, radi postizanja određenog cilja, ima pravo osnovati neku skupinu ili organizaciju. Takvo udruženje se bitno razlikuje od običnog okupljanja određenog broja osoba radi zajedničkog druženja, zbog toga što je kod udruženja karakterističan institucionalni karakter, drugim riječima, organizacijska trajnost i izgrađenost. Pravo na slobodu udruživanja iz čl. 11 Konvencije pripada tzv. članskim organizacijama odnosno zajednicama osoba (udruge, sindikati, političke stranke, vjerske zajednice i sl.), ali se ne odnose na neke druge vidove neprofitnih organizacija kao što su ustanove kao korisničke organizacije i zaklade kao zajednice imovine, a ne zajednice osoba.

Pravo na slobodu udruživanja ima svoje pozitivno i negativno određenje. Što se tiče pozitivnog aspekta prava na slobodu udruživanja predstavlja pravo na osnivanje i udruživanje ili pravo na pridruživanje, a dok negativni aspekt prava na slobodu udruživanja predstavlja pravo da se ne bude članom nekog udruženja, polazeći od načela dobrovoljnosti impliciranog u čl. 11. Konvencije.“⁷

“Pravo na udruživanje predstavlja istodobno i individualno pravo kao pravo pojedinca da se s istomišljenicima udruži kako bi se zalagao za svoje interese i ostvarivanje svojih ciljeva i kolektivno pravo kao pravo članova udruženja da udruženi rade na postizanju svojih ciljeva.

Države imaju pozitivnu obvezu osigurati pravni okvir za osnivanje udruženja i sprječavanje svakog ometanja usmjerenog k sprječavanju osnivanja ili djelovanja udruženja, kao i negativnu obvezu suzdržati se od zabrane ili ometanja osnivaja udruženja, kao i ometanje od njegove aktivnosti.

Pravo na slobodu udruživanja nije apsolutno pravo te se ona može ograničiti pod određenim pretpostavkama. Tako će prema čl.11.st.2 Konvencije ograničenje prava na slobodu udruživanja biti dopušteno isključivo ako su kumulativno ispunjena tri uvjeta, odnosno ako je takva mogućnost : propisana zakonom, ima legitimni cilj i nužna je u demokratskom društvu. Pravo na slobodu udruživanja bilo je predmetom rasprava u mnogim sudskim slučajevima kako na nacionalnoj razini, posebice u okviru ustavnosudske zaštite pred Ustavnim sudom RH, odnosno na razini Vijeća Europe u sklopu nadležnosti Europskog suda za ljudska prava.“⁸

⁷ ibid.,str.4

⁸ ibid.,str.5

3.2. Pojam i vrste neprofitnih orhanizacija

„Podjela sektora suvremenog društva odnosi se na četiri posebna sektora a to su : profitni (poslovni, privatni, tržišni) sektor, javni sektor i neprofitni sektor (treći sektor, građanski sektor) i obitelj.

U profitni sektor možemo svrstati organizacije, posebice trgovačka društva, čije je temeljna djelatnost proizvodnja roba i usluga za tržište uz ekonomsku cijenu. Profitni sektor obuhvaća poduzeća koja su u vlasništvu privatnih pojedinaca, pa ih oni financiraju i pokreću.

Ekonomске (gospodarsko-financijske) definicije neprofitnih organizacija polaze od izvora prihoda ovih organizacija. Stoga možemo reći da neprofitnim organizacijama nazivamo one organizacije kojima nije glavni interes ostvarivanje profita, nego imaju pretežito nekomercijalni karakter, usmjerene su na netržišne odnosno neekonomske vrijednosti te je njihov primarni ukvir i interes društveni kontekst.

Neproftine organizacije mogu biti organizacije u javnom sektoru(npr. javne ustanove) ili organizacije u civilnom sektoru (npr.udruge) kao neprofitne organizacije u užem smislu.“⁹

“Neproftine organizacije u užem smislu su najčešće su i ne vladine organizacije, pod kojima se podrazumijeva svaka organizirana skupina osoba, dobrovoljna organizacija, humanitarna agencija, stručno udruženje, organizacija za ljudska prava, zadruga i sličan oblik organiziranja, ali samo ona koja je neovisna od vlade, odnosno od državnih organizacija i institucija.“¹⁰

“Osim ovog ekonomskog gledišta vezanog sa određenje pojma neprofitne organizacije, egzistiraju još dva gledišta vezana za određenje ovog pojma. Tako, pravna definicija određuje neprofitne organizacije kao one koje zakonodavstvo određene države eskplicitno navodi kao takve. U našem slučaju, ključno je zakonsko određenje neprofitnih organizacija iz čl2.st.1. Zakona o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija („Narodne novine“, br.121/14; dalje: ZFPRNO).

⁹ ibid.str.9

¹⁰ ibid.str.10.

U ZFPRNO se ne daje klasična definicija ovih organizacija, nego se navode oblici neprofitnih organizacija. Drugim riječima radi se o zakonskom zatvorenom broju organizacija, te se ne može drugim propisima pridavati nekom udruženju značenje neprofitne organizacije. Iz navedene odredbe možemo zaključiti da status neprofitnih organizacija u RH imaju domaće i strane udruge i njihovi savezi, zaklade, fundacije, ustanove, komore, sindikati, umjetničke organizacije te udruge poslodavaca i sve druge pravne osobe kojima temeljni cilj nije stjecanje dobiti, za koje iz posebnih propisa proizlazi da su neprofitnog karaktera.“¹¹

“Treći tip definiranja neprofitnih organizacija nazivamo funkcionalni, koji naglašava funkcije ili ciljeve koje ove organizacije izvršavaju. Konačno, prihvaćena je i četvrta Salomonova i Anheierova koncepcija određivanja neprofitnih organizacija, tzv. strukturalno-operativna definicija, koja iste organizacije identificira kumulativnim prisustvom pet čimbenika, a to su : određeni stupanj organiziranosti, privatnost, neprofitna organizacija, samouprava te dobrovoljnost.“¹²

3.3. Pravni okvir upravljanja neprofitnim organizacijama u Hrvatskom pravu

Prema Ustavu Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 i 05/14) svima se jamči “... pravo na slobodno udruživanje radi zaštite njihovih probitaka ili zauzimanje za socijalna, gospodarska, politička, nacionalna, kulturna ili druga uvjerenja i ciljeve. Radi toga svatko može slobodno osnovati sindikate i druge udruge, uključivati se u njih ili iz njih istupati u skladu sa zakonom.“¹³

“ Pravo slobodnog udruživanja ograničeno je zabranom nasilnog ugrožavanja demokratskog ustavnog poretka, te neovisnosti, jedinstvenosti i teritorijalne cjelovitosti Republike Hrvatske.“¹⁴

¹¹ ibid.,str.11.

¹² ibid.str.12.

¹³ čl.43.st.1. Ustava Republike Hrvatske

¹⁴ čl.44.st.1. Ustava Republike Hrvatske

“ Stoga na razini neprofitnih organizacija u širem smislu vrlo je važno pažnju usmjeriti na temeljne propise kojima se regulira djelovanje neprofitnih organizacija, a osobito u smislu financijskog i računovodstvenog poslovanja, a tu spada: Zakon o proračunu, Zakon o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija, Pravilnik o neprofitnom računovodstvu i računskom planu, Pravilnik o izvještavanju u neprofitnom računovodstvu i registru neprofitnih organizacija, Pravilnik o sustavu financijskog upravljanja i kontrola i izradi i izvršenju financijskih planova neprofitnih organizacija te Uredba o kriterijima, mjerilima i postupcima financiranja i ugovaranja programa i projekata od interesa za opće dobro koje provode udruge.

Jedan od najbitnijih propis u ovom području je Zakon o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija, zbog toga jer se tim zakonom uređuje okvir cijelog financijskog poslovanja te elementi računovodstvenog sustava neprofitnih organizacija, i to načela sustava financijskog poslovanja, izrada i izvršavanje financijskih planova, izvještavanje o potrošnji proračunskih sredstava, računovodstvena načela i poslovi itd...“¹⁵

“Temeljni oblici neprofitnih organizacija u Republici Hrvatskoj jesu udruge i zaklade, dok su ustanove pravni subjekti za trajno obavljanje djelatnosti bez primarne svrhe stjecanja dobiti. Na udruge se primjenjuju sljedeći propisi: Zakon o udrugama, Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra udruga u Republici Hrvatskoj i registra stranih udruga u Republici Hrvatskoj te Uredba za udruge.“¹⁶

“Kada govorimo o zakladama na njih se primjenjuju: Zakon o zakladama, Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja Registra zaklada Republike Hrvatske i Registra stranih zaklada u Republici Hrvatskoj.“¹⁷

¹⁵ op.cit., str.15

¹⁶ ibid.str.16

¹⁷ ibid.str.17,18

4. VRSTE ODGOVORNOSTI PRAVNIH OSOBA

4.1. Prekršajna odgovornost

“Većina hrvatskih zakona sadrži prekršajne odredbe kojima se propisuju sankcije za nepoštivanje normi iz tih zakona. Kad su u pitanju gospodarski subjekti, zakoni se u pravilu odnose na odgovornost pravnih osoba odnosno fizičkih osoba koje obavljaju kakvu registriranu djelatnost. Međutim, kod odgovornosti pravnih osoba nerijetko se propisuje i kažnjavanje odgovorne osobe u toj pravnoj osobi.

Stoga, Prekršajnim zakonom propisano je da su pravna osoba i njezina odgovorna osoba prekršajno odgovorni za skrivljene povrede propisa o prekršaju, a propisom o prekršaju može se za prekršaj propisati prekršajna odgovornost samo pravne osobe. Prema tome, pravilo je da će za počinjenje prekršaja pravne osobe biti propisana i odgovornost odgovorne osobe u toj pravnoj osobi. Primjer zakona u kojem se propisuje samo kažnjavanje pravne osobe je Zakon o gradnji koji, dakle, za prekršaje iz tog zakona ne propisuje ujedno i odgovornost odgovorne osobe investitora. To nadalje znači da bi u slučaju pokretanja prekršaja i protiv odgovorne osobe investitora postupak trebalo obustaviti jer ona po zakonu ne može prekršajno odgovarati za prekršaje iz tog zakona.

Iako Prekršajni zakon propisuje da su pravna osoba i odgovorna osoba u pravnoj osobi prekršajno odgovorni za skrivljene povrede propisa o prekršaju potrebno je voditi računa o tome da će sud utvrditi prekršajno odgovornom pravnu osobu i u slučaju kada se utvrdi postojanje pravnih ili stvarnih zapreka za utvrđivanje odgovornosti odgovorne osobe ili se ne može utvrditi tko je odgovorna osoba. Dakle, u tim slučajevima doći će do kažnjavanja pravne osobe na temelju same činjenice da je prekršaj počinjen.

Osim toga, potrebno je navesti da RH ne može prekršajno odgovarati. Isto tako, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave ne mogu prekršajno odgovarati za radnje koje ulaze u izvršavanje njihovih javnih ovlasti, dok za one radnje koje ne ulaze u izvršavanje njihovih javnih ovlasti mogu biti prekršajno odgovorne. Međutim, ta prekršajna neodgovornost državnih tijela i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, ne isključuje mogućnost prekršajne odgovornosti odgovorne osobe za prekršaj u tim tijelima.¹⁸

Prekršajnim Zakonom (NN 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 91/16 ,70/17 i 118/18 ; u daljnjem tekstu: PZ) prekršajna odgovornost osobe prestaje u trenutku "...njezina postojanja, a u slučaju postojanja njezina pravnog sljednika, za prekršaj odgovara njezin sveopći pravni sljednik. Ako je sljednika više, sud će utvrditi koji od njih, s obzirom na narav sljedništva, odgovara za prekršaj."¹⁹

“ Prestane li pravna osoba postojati nakon pravomoćnosti odluke o prekršaju, prekršajne sankcije izvršit će se u odnosu na pravnog sljednika. Pojedine sankcije neće se u tom slučaju izvršiti ako to očito ne bi bilo pravično. O izvršenju prekršajne sankcije protiv pravnog sljednika sud će donijeti posebno rješenje.”²⁰

4.1.1 Temelj odgovornosti pravne osobe i odgovorne osobe u pravnoj osobi

“Za traženje odgovora na pitanje tko je prekršajno odgovorna osoba u pravnoj osobi, također su mjerodavne odredbe Prekršajnog zakona. U smislu tog zakona, odgovorna osoba je fizička osoba koja vodi poslove pravne osobe ili joj je povjereno obavljanje određenih poslova iz područja djelovanja pravne osobe. Dakle, to nisu uvijek zakonski zastupnici pravne osobe, primjerice članovi uprave trgovačkog društva ili ravnatelj ustanove niti bi takvo zakonsko rješenje bilo logično, naročito uslijed postojanja poslodavaca koji imaju veliki broj zaposlenih i sistematizaciju radnih mjesta.

¹⁸ TEB-poslovno savjetovanje, dostupno na: <https://www.teb.hr/novosti/2014/odgovornost-pravne-osobe-za-prekršaje/#:~:text=lako%20Prekr%C5%A1ajni%20zakon%20propisuje%20da%20su%20pravna%20osoba,se%20ne%20mo%C5%BEe%20utvrditi%20tko%20je%20odgovorna%20osoba.> (11.06.2022.)

¹⁹ čl.59.st.2 PZ-a

²⁰ čl.59.st.3. PZ-a

Prema tome, u svakom pojedinom prekršajnom postupku je zapravo potrebno utvrditi odgovornu osobu u pravnoj osobi, a to nije uvijek jednostavno. Kao jedan od dokaza bi se svakako mogli koristiti sistematizacija radnih mjesta i ugovor o radu u čiji bitan sadržaj ulazi, između ostalog, i naziv posla, odnosno narav ili vrsta rada, na koje se radnik zapošljava ili kratak popis ili opis poslova.

Ukoliko bi primjerice protiv zakonskog zastupnika pravne osobe bio pokrenut prekršajni postupak samo na temelju te činjenice, taj zakonski zastupnik mogao bi se s uspjehom braniti ukoliko nije odgovorna osoba za prekršaj koji mu se stavlja na teret. Međutim, kao zakonski zastupnik ta osoba ipak ima određenu odgovornost i morala bi sud uputiti na odgovornu osobu, te u tom smislu za odgovornu osobu priložiti ugovor, interni akt ili drugi odgovarajući dokaz. Ako se radi o prometnom prekršaju i od odgovorne osobe se zatraži da dostavi podatak o osobi koja je upravljala vozilom pa odgovorna osoba ne dostavi vjerodostojan dokaz, ta osoba će biti kažnjena za nedavanje jasnih određenih i konkretnih podataka o odgovornoj osobi.

Isto tako i obrnuto, ako je protiv nekog djelatnika pokrenut postupak kao odgovorne osobe ta osoba bi mogla osporavati počinjenje prekršaja koji joj se stavlja na teret i priložiti ugovor o radu iz kojeg proizlazi da mu nije povjereno obavljanje poslova iz kojih je prekršaj počinjen. S obzirom na odnos subordinacije prema poslodavcu, od ove osobe se u pravilu ne bi smjelo tražiti da dostavi dokaz o odgovornoj osobi, osim ako nije nadređen odgovornoj osobi.²¹

4.1.2. Prekršajnepravne sankcije

²¹ TEB, poslovno poslovanje, dostupno na: <https://www.teb.hr/novosti/2014/odgovornost-pravne-osobe-za-prekršaje/#:~:text=Iako%20Prekr%C5%A1ajni%20zakon%20propisuje%20da%20su%20pravna%20osoba,se%20ne%20mo%C5%BEe%20utvrditi%20tko%20je%20odgovorna%20osoba.> (11.06.2022.)

“Prekršajnepravne sankcije koje se mogu propisati zakonom kojim se propisuje prekršaj i koje se mogu izreći odnosno primijeniti prema počinitelju prekršaja su:

1. kazna (novčana i zatvor),

2. zaštitne mjere, sukladno članku 50. stavku 2. ovoga Zakona.“²²

Prekršajnim zakonom propisane su prekršajnepravne sankcije, a tu spadaju: mjere upozorenja (opomena i uvjetna osuda), zaštitne mjere (članak 50. stavak 1.) i odgojne mjere.“²³

“Prekršajnepravna sankcija koja se može propisati odlukom jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kojom se propisuje prekršaj i izreći počinitelju prekršaja jest novčana kazna.“²⁴

“Za svaku vrstu prekršajnepravnih sankcija propisom se određuje njihova visina, odnosno trajanje i nijedna se prekršajnepravna sankcija ne može propisati ni izreći, odnosno primijeniti u neodređenoj visini ili na neodređeno vrijeme, osim ako ovim Zakonom nije određeno drukčije.“²⁵

²² čl.5.st.1. PZ-a

²³ čl.5.st.2. PZ-a

²⁴ čl.5.st.3. PZ-a

²⁵ čl.5.st.4. PZ-a

“Za prekršaj propisan zakonom, za počinitelja prekršaja pravnu osobu ne može biti propisana ni izrečena novčana kazna u iznosu manjem od 2000,00kuna ni većem od 1.000,000,00 kuna.“²⁶

“Za prekršaj propisan odlukom jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, za počinitelja prekršaja pravnu osobu ne može biti propisana ni izrečena novčana kazna u iznosu manjem od 500,00 kuna ni većem od 10.000,00 kuna.“²⁷

4.2. Kaznena odgovornost

“Uvođenje modela odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela u hrvatsko kazneno pravo u užem smislu rezultat je preuzetih međunarodnopravnih obveza Republike Hrvatske. Time Hrvatska dosljedno provodi preuzete međunarodnopravne obveze, u prvom redu čl.18. Kaznenopravne konvencije o korupciji.

Premda iz teksta čl. 18. i obrazloženja uz Konvenciju ne proizlazi obveza za države potpisnice da u svojim zakonodavstvima predvide kaznenu odgovornost pravnih osoba za kaznena djela odgovornih osoba, već se izričito navodi da ta odgovornost može biti i administrativna (prekršajna) odnosno građanskopravna ovisno o pravnim načelima države stranke, hrvatski je zakonodavac zauzeo stajalište da je upravo propisivanje kaznene odgovornosti pravnih osoba za Hrvatsku najprimjerenije rješenje i to zbog najmanje dva razloga - prvo stoga što u Hrvatskoj ne postoji pravni mehanizam kojim bi kaznena odgovornost odgovorne osobe mogla biti konvertirana u odgovornost pravne osobe u administrativnom ili civilnom pravu, i drugo, što bi osmišljavanje takvog mehanizma odgovornosti pravnih osoba dovelo do neodgovarajućih rješenja zbog suštinskih različitosti u pretpostavkama odgovornosti u kaznenom, upravnom i građanskom pravu.

²⁶ čl.33.st.1.PZ-a

²⁷ čl.5.st.4. PZ-a

Osim Kaznenopravne konvencije o korupciji koja je za hrvatskog zakonodavca apsolutno obvezujuća, Hrvatska je potpisala i neke druge, vrlo značajne međunarodnopravne dokumente koji sadrže odredbe o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela i do čijeg je stupanja na snagu obvezna provesti odgovarajuće izmjene zakonodavstva. To je u prvom redu Konvencija o kibernetičkom kriminalu VE iz 2001.godine koja obvezuje države potpisnice na propisivanje odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela iz kataloga inkriminacija.

Donošenje Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela predviđeno je Planom provedbe Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Republike Hrvatske i Europske unije.

S obzirom na proces pridruživanja Europskoj uniji Hrvatska bi trebala anticipirati neke iznimno značajne norme obligatornoga karaktera kojima svakako pripada i Drugi Protokol uz Konvenciju o zaštiti financijskih interesa Europske unije (Official Journal C/91/99), ali i sadržaje obuhvaćene Corpus Jurisom koji u Uniji još uvijek (osim fragmentarno kao npr. odredbe o Europskom javnom tužitelju) nisu pravno obvezujući, ali predstavljaju, kako neki autori s dosta optimizma naglašavaju, "embrio budućeg jedinstvenog europskog kaznenog zakonika."²⁸

“U pravnim poredcima europskih zemalja dugo je vremena vrijedila rimskopravna максима *societas delinquere non potest*, prema kojoj nije bilo kaznene odgovornosti pravnih osoba. U brojnim državama još uvijek se ne prihvaća stajalište da pravne osobe, posebice trgovačka društva i drugi korporacijski subjekti gospodarskog prava, nemaju potencijala nanijeti protupravnim ponašanjem društvenu štetu veću od fizičkih osoba kao počinitelja kaznenih djela. Posljedica toga je da osim kaznenog prava za pojedinca – fizičku osobu - ne može postojati kazneno pravo za kolektivitete kakvi su pravne osobe.

²⁸ Davor Derenčinović: Odgovornost pravnih osoba u Hrvatskom kaznenom pravu (izvorni znanstveni članak), Hrvatska pravna revija – prosinac 2002.,str.4

Takvo je stajalište proizlazilo iz pravnodogmatskih i teorijskih argumenata o spomenutim pitanjima, tj. o pitanjima: (a) jesu li pravne osobe sposobne počiniti radnju (kao sastavni element kaznenog djela), (b) može li njihova radnja biti skrivljena te (c) može li se pravna osoba podvrgnuti kaznenopravnoj sankciji kao prikladnoj i pravednoj sankciji za pravnu osobu uopće.

Prva tri pitanja tradicionalno postavljaju protivnici kaznene odgovornosti pravne osobe, koja se izvodi iz ponašanja tijela ili odgovornih osoba te koja ne bi bila u skladu s individualiziranim suvremenim poimanjem krivnje kao subjektivnog odnosa počinitelja prema djelu zbog kojeg mu se može uputiti prijekor.

Niti danas nije postignuta suglasnost kaznenopravne doktrine oko tih pitanja, premda je kažnjivost pravnih osoba krajem 20. stoljeća i početkom 21. stoljeća, pod pritiskom mnogih međunarodnih dokumenata, prodrila u kazneno pravo najvećeg broja europskih država - osim (glede država Europske unije) njemačkoga, grčkoga, bugarskoga i letonskoga. Glavni kamen spoticanja, izgleda, i dalje ostaje činjenica da pravna osoba može djelovati samo radnjama svojih organa kao fizičkih osoba.²⁹

4.2.1. (Ne)sposobnost pravne osobe za radnju kaznenog djela

“Da bi postojalo kazneno djelo, mora najprije postojati radnja, kao voljno ponašanje čovjeka (osim onoga koje je u domeni ljudskog mišljenja ili izvan domašaja njegove volje). Protivnici kaznene odgovornosti pravnih osoba ističu kako se ponašanje pravne osobe sastoji uvijek od djelovanja fizičkih osoba koje za njih nastupaju (premda, doduše, postoje brojni propisi ponašanja čiji su adresati pravne, a ne fizičke osobe).

Za radnju je prema tzv. naturalističkoj teoriji, potrebna volja čovjeka, koja dovodi do njegova djelovanja i promjena u vanjskom svijetu. Sadržaj te volje, međutim, ne bi se mogao formirati i ostvariti na razini pravne osobe kao kolektivnog tijela.

²⁹Foretić Davorka, Kaznena odgovornost pravnih osoba, Informator., Zagreb 2014.,str.2.

Taj prigovor, međutim, otklanjaju zagovornici kaznene odgovornosti pravne osobe konstruirane kao posljedice njezine autonomne ili originarne odgovornosti, koja izjednačava pravnu osobu s ukupnošću njezinih službenika. Ta »ukupnost«, zbog svoje korporativne strukture koja ustrojava djelovanje kroz djelovanje svojih članova, odgovara za svoje vlastito ponašanje pa ne treba utvrđivati odgovornost ili krivnju pojedinih fizičkih osoba.

Tako npr. tvrtke (trgovačka društva) djeluju autonomno, mogu mijenjati svoje politike i ne mogu se smatrati jednostavnim zbirom pojedinaca koji za njih rade. Stoga bi pravna osoba trebala autonomno odgovarati za kaznena djela, baš kao što i u građanskom pravu pravne osobe deliktno odgovaraju ovisno o njihovoj deliktnoj sposobnosti koja postoje glede na njihovu djelatnu sposobnost, a ne djelatnu sposobnost njihovih pojedinih članova.³⁰

4.2.2. (Ne)sposobnost pravne osobe za krivnju

“Krivnja je subjektivan odnos počinitelja prema djelu zbog kojeg mu se može uputiti prijekor. Načelo krivnje, tj. da nema kazne bez krivnje (*nulla poena sine culpa*), utemeljeno na socijalnoetički koncipiranom shvaćanju krivnje pojedinca, prihvaćaju neki moderni kazneni zakони (npr. austrijski KZ u par. 4, 13 i 32), među kojima i hrvatski, u članku 4., koji propisuje da »nitko ne može biti kažnjenako nije kriv za počinjeno djelo«. Protivnici kaznene odgovornosti pravne osobe ističu da takav prijekor nije moguće uputiti pravnoj osobi, jer je krivnja izrazito individualna kategorija: uvijek pretpostavlja mogućnost izbora u osobnom ponašanju, dakle psihičku sposobnost pojedinca – koju pravna osoba kao kolektivitet ne može imati.

Taj prigovor nastoje premostiti teorijski modeli kaznene odgovornosti pravnih osoba. Radi se o tri takva modela, koja nazivamo:

1. modelom objektivne odgovornosti,
2. modelom izvođenja krivnje pravne osobe iz krivnje određenih fizičkih osoba
3. modelom autonomne krivnje pravne osobe.³¹

³⁰ibid.,str.3

³¹ loc.cit.

4.2.2.1. Model objektivne odgovornosti

“Prema modelu objektivne odgovornosti pravne osobe, za kaznenu odgovornost dovoljno je utvrditi da je pravna osoba prouzročila povredu ili ugrozu nekog pravnog dobra, uz možebitni dodatni uvjet da je pritom prekoračila granice dopuštenog rizika; taj model susrećemo u angloameričkom pravu, kad ono propisuje objektivnu odgovornost (tzv. strict liability) počinitelja - kod tzv. regulatory offences, kažnjivih ponašanja na područjima od javnog interesa (npr. prodaja alkoholnih pića, poljoprivreda, cestovni promet).

Takvim ukidanjem utvrđivanja krivnje kod pravnih osoba izbjegavaju se tamo prigovori kritičara kaznenoj odgovornosti pravnih osoba s pozicija načela krivnje, a objektivna odgovornost pravnih osoba opravdava se društvenom nužnošću da se reagira na ugroze ili povrede pravnih dobara koje one čine i prepriječi njihovo buduće kriminalno ponašanje (svojevrsnim prisiljavanjem da dobro uredi svoju organizaciju i internu kontrolu poslovanja) - slično kao što to kazneno pravo već čini u sigurnosnim mjerama.“³²

4.2.2.2. Model izvođenja krivnje pravne osobe iz krivnje određenih fizičkih osoba

“Prema njemu, krivnja je strogo osobna glede organa i odgovornih osoba kao fizičkih osoba zaposlenih u pravnoj osobi, ali se njihova odgovornost može pripisati pravnoj osobi pod pretpostavkom da se utvrdi veza između ponašanja fizičke osobe i pravne osobe, a potom prijekor upućen fizičkoj osobi kao njezina krivnja, uračuna pravnoj osobi kao da je ona sama počinila kazneno djelo. Veza između ponašanja fizičke i pravne osobe se očitovati u tome da je fizička osoba postupala: (i) u okviru svog djelokruga poslova, (ii) u ime pravne osobete (iii) u nekim pravnim sustavima, u njezinu korist.“³³

³² loc.cit

³³ Foretić Davorka, Kaznena odgovornost pravnih osoba, Informator, Zagreb 2014.,str.4.

4.2.2.3. Model autonomne krivnje pravne osobe

“Stoga u teoriji susrećemo i treći model, model neposrednog ili »originarno« skrivljenog ponašanja pravne osobe (model autonomne krivnje pravne osobe) kod kojeg pravna osoba odgovara za vlastito ponašanje i nije potrebno utvrđivati krivnju pojedinih fizičkih osoba.

On se razlikuje od modela objektivne odgovornosti pravne osobe (kod kojeg se krivnja uopće ne utvrđuje!) po tome što se konstruira njezina vlastita krivnja, ali kao socijalnoetički prijekor, glede nedostataka u organizaciji (njem. Organisationsdefizite) ili glede nedostataka u obvezama nadzora koje poduzeće jamči (kao njem. Überwachungsgarant) prilikom poduzimanja određenih rizičnih radnji koje su tipične za neku djelatnost. određenih rizičnih radnji koje su tipične za neku djelatnost. Pri tome je, dakle, za krivnju pravne osobe ključna ne samo činjenica počinjenog kaznenog djela nego činjenica pogrešne organizacije upravljanja ili činjenica pogrešneprocjene rizika poslovanja uprave pravne osobe.“³⁴

4.2.3. (Ne)sposobnost pravne osobe za kažnjavanje

“Pristaše današnjih mješovitih teorija o svrsi kazne smatraju da izricanje kazne pravnoj osobi ne ostvaruje svrhu kažnjavanja, jer pravna osoba ne bi mogla osjetiti retribucijsku bît kazne kao zasluženog zla pa stoga kazna prema pravnoj osobi ne bi imala generalnopreventivno djelovanje (zastrašivanje) prilikom njezina propisivanja za kaznena djela pravne osobe, niti bi mogla prilikom izricanja u konkretnom slučaju djelovati radi ostvarenja pravednosti, kao izravnavanje krivnje.

No, to već na prvi pogled nije točno: ponajprije, tijela i odgovorne osobe u pravnoj osobi i te kako mogu kaznu, u pojedinim fazama njezina ostvarivanja, »osjetiti«, kao zapriječeno ili izrečeno zlo, koje »posrednim putem«, preko njih djeluje na pravnu osobu, bilo generalno preventivno (u fazi propisivanja kaznenih djela pravne osobe) bilo specijalnopreventivno (u fazi izvršenja kazne).

³⁴ ibid.str.4

Upravo bi novčane kazne pokazivale kao pravedne u odnosu na pravne osobe, jer ako članovi pravne osobe vuku materijalnu korist iz njezine kriminalne djelatnosti, dužni su sudjelovati i u snošenju materijalnog tereta koji im se kroz novčanu kaznu za takvu djelatnost nameće; u odnosu na prigovor da je izrečena kazna pravnoj osobi nepravedna jer pogađa njezine članove koji nisu krivi, ističe se da taj prigovor promašuje cilj jer upućuje na neizravne učinke kazne koji nisu isključeni niti kod kazni izrečenih pojedincima.

Nadalje, stigmatizacija pravne osobe, koju ostvaruje novčana kazna, može poslužiti drugim subjektima u gospodarskom životu da se s oprezom i uzdržano odnose prema kažnjenoj pravnoj osobi, a razne druge kaznene sankcije pravnim osobama, koje stoje zakonodavcu na raspolaganje (npr. ukidanje pravne osobe, zabrane obavljanja određenih djelatnosti ili pristupa određenim financijskim izvorima).

Konačno, kumulativno (paralelno) kažnjavanje pravne osobe i odgovorne osobe za kazneno djelo ne bi trebalo značiti povredu ustavne i međunarodnopravne zabrane dvostrukog suđenja i kažnjavanja za isto kazneno djelo (nebis in idem), jer pri takvom kažnjavanju treba diferencirati između pravne i fizičke osobe kojima kazneno pravo upućuje različit prijekor, a kažnjavanje pravne osobe ne pogađa fizičku osobu kao počinitelja ništa drukčije nego kao i sve druge članove pravne osobe.“³⁵

³⁵ ibid.str.5

5. MEĐUNARODNI I SUPRANACIONALNI AKTI O KAZNENOJ ODGOVORNOSTI PRAVNIH OSOBA

5.1. Pravni akti Vijeća Europe

“Pravni akti Vijeća Europe jesu Preporuka R(88)18 od 20. listopada 1988. o odgovornosti poduzeća za kaznena djela i kaznenopravne konvencije koje predviđaju odgovornost pravnih osoba za kaznena djela na svojem području.

Preporuka iz 1988. sugerira državama članicama Vijeća Europe uvođenje »mjera koje će poduzeća učiniti odgovornim za kaznena djela počinjena u okviru njihove djelatnosti ne računajući već postojeće oblike građanske odgovornosti«, pa čak i za djela »koja ne predstavljaju predmet djelatnosti poduzeća«.

Preporuka, dakle, odgovornost pravne osobe izvodi iz odgovornosti odgovorne osobe u pravnoj osobi, pri čemu ide šire, na: (i) odgovornost svih pravnih osoba, a ne samo korporacija gospodarskog prava (izuzimajući pravne osobe javnog prava kada postupaju iure imperii) te (ii) na odgovornost svih fizičkih osoba koje su postupale za račun pravne osobe, a ne samo rukovodećeg osoblja.³⁶

“Nakon preporuke, Vijeće Europe donijelo je osam kaznenopravnih konvencija koje obvezuju države članke da stvore pretpostavke za odgovornost pravnih osoba za kaznena djela koja predviđaju, a koja su počinile odgovorne osobe u njihovo ime ili za njihov račun. To su (do kraja 2012. na snagu su stupile sve osim prve i zadnje) sljedeće konvencije: o zaštiti okoliša od 4. studenoga 1988., o korupciji od 27. siječnja 1999., o kibernetičkom kriminalitetu od 23. studenoga 2001., o terorizmu od 16. svibnja 2005., o trgovini ljudima od 16. svibnja 2005., o pranju novca i financiranju terorizma od 16. svibnja 2005., o zaštiti djece od 25. listopada 2007. i o krivotvorenju medikamenata od 28. listopada 2011.

³⁶ Davorka Foretić : Informator, Kaznena odgovornost pravnih osoba, Zagreb 2014.,str.6

Sve te konvencije predviđaju, osim imovinske i upravne, mogućnost kaznenopravne odgovornosti svih kategorija pravnih osoba, paralelnu odgovornost pravne i odgovorne osobe te povredu dužnosti pravne osobe na nadzor od strane odgovorne osobe odnosno uprave (managementa) pravne osobe kao osnove za njezinu odgovornost.“³⁷

5.2. Nekoliko pravnih akata UN

“Ti pravni akti UN predviđaju sankcioniranje pravnih osoba koje nazivaju »pravnim osobama« (legal persons) ili »pravnim entitetima« (legal entities). To su međunarodni sporazum o sprječavanju financiranja terorizma od 9. prosinca 1999., Konvencija protiv prekograničnog kriminaliteta od 15. studenoga 2000. i Konvencija protiv korupcije od 31. listopada 2000. Oni žele obuhvatiti sve nacionalne oblike organiziranja pravnih subjekata koji sudjeluju u gospodarskim djelatnostima i prometu i ne razlikuju posebno pravne osobe javnog prava.

Odgovornost pravne osobe postoji paralelno s odgovornošću odgovorne osobe; jedino Konvencija o sprječavanju financiranja terorizma predviđa kažnjavanje rukovodeće osobe u pravnoj osobi. Svi pravni akti traže za kaznena djela propisivanje učinkovitih, primjerenih i odvraćajućih građanskopravnih, upravnoopravnih i kaznenopravnih sankcija, uključujući i novčane kazne, što znači da domaćem pravu ostavljaju široke pravne okvire za elastičnu zakonodavnu reakciju.“³⁸

5.3. Pravo Europske Unije

“U pravu Europske unije kaznenu odgovornost pravnih osoba predviđa Drugi protokol Konvencije (1995.) za zaštitu financijskih interesa Europskih zajednica od 19. srpnja 1997. (prenesen u hrvatsko pravo odredbom čl. 1.a ZOPOKD-a44), više od deset okvirnih odluka i nekoliko direktiva Vijeća EU, koji služe harmonizaciji prava o kaznenoj odgovornosti pravnih osoba država članica EU.

³⁷ ibid.str.7

³⁸ loc.cit

Drugi protokol ne definira pojam pravne osobe, već to prepušta nacionalnom pravu; no, polazi od samostalne sposobnosti pravnih osoba za kažnjavanje i traži od država članica Unije da propišu njihovu odgovornost za kaznena djela prijevare, aktivne korupcije i pranja novca na štetu financijskih interesa Unije, paralelno s odgovornošću fizičke osobe koja djeluje individualno ili u tijelu pravne osobe te ima rukovodeći položaj (formalni kriterij), utemeljen na ovlasti predstavljanja pravne osobe ili odlučivanja i nadziranja unutar pravne osobe (funkci-onalni kriterij).³⁹

³⁹ loc.cit.

6. ZAKON O ODGOVORNOSTI PRAVNIH OSOBA ZA KAZNENA DJELA

“Otprilike prošlo je manje od deset godina otkako je Hrvatski sabor u rujnu 2003. godine donio Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela (dalje u tekstu: ZOPOKD). Time je kaznena odgovornost u užem smislu (odgovornost za kaznena djela) koja je dotad bila pridržana isključivo za fizičke osobe, proširena i na pravne osobe, entitete kojima je pravni poredak priznao pravnu osobnost.

Donošenje ZOPOKD predstavljeno je kao značajna novost u hrvatskom pravnom sustavu, i to ne samo od strane predlagatelja već i u medijima i stručnoj literaturi. Zakon je donesen u vrijeme u kojem je javnost bila pod još uvijek snažnim negativnim dojmovima procesa pretvorbe i privatizacije društvenih poduzeća u kojem su korporacije bile pozicionirane s obje strane kriminalnog spektra – jedne kao osiromašeni i obezvrijeđeni oštećenici, a druge kao kriminalni paravani za devastaciju gotovo cjelokupnog nacionalnog gospodarstva.

Zbog toga je i rasprava o prijedlogu zakona u Hrvatskom saboru bila vrlo živa, a podatak da je zakon morao proći kroz tri čitanja ukazuje na brojne prijepore koji su pratili njegovo usvajanje. U prilog tezi o „posebnom tretmanu“ ZOPOKD govori i to da je razdoblje od objave do stupanja na snagu zakona (*vacatio legis*) također, za hrvatske prilike, bilo neuobičajeno dugo – čak šest mjeseci.⁴⁰

“Zakon je stupio na snagu u travnju 2004. godine uz obrazloženje da je prije stupanja na snagu potrebno donijeti niz provedbenih propisa, provesti edukaciju pravosudnih dužnosnika i ustanoviti načela za analognu primjenu propisa na koje se ZOPOKD poziva – Kaznenog zakona, Zakona o kaznenom postupku i Zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta.

⁴⁰ Davor Derenčinović, Dragan Novosel : ZAKON O ODGOVORNOSTI PRAVNIH OSOBA ZA KAZNENA DJELA –PROLAZNE DJEČJE BOLESTI ILI (NE)RJEŠIVA KVADRATURA KRUGA?, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/163379> (11.06.2022.)

Nema dvojbe da je donošenje ZOPOKD obilježilo novo razdoblje u razvitku hrvatskog kaznenog prava no tvrdnje o tome da se radilo o potpunoj novosti u hrvatskoj pravnoj tradiciji ipak nisu bile sasvim osnovane. Naime, odgovornost pravnih osoba za kaznena djela uvedena je u hrvatsko kazneno zakonodavstvo (tada još u sastavu poslijeratne Jugoslavije) još daleke 1946. godine donošenjem Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države.

Osnovnim zakonom o prekršajima iz 1947. godine također je bila predviđena odgovornost pravnih osoba za prekršaje, a dokaz da je do napuštanja načela *societas delinquere non potest* ipak došlo mnogo prije donošenja ZOPOKD nalazimo u odgovornosti pravnih osoba za privredne prijestupe po zakonima iz 1960. i 1977. godine.

Prema tim propisima, odgovornost pravnih osoba izvodila se iz odgovornosti pojedinih rukovodnih fizičkih osoba (direktora). U tom smislu vertikalna imputacija odnosno atribucija odgovornosti s fizičkih na pravnu osobu koju nalazimo i u ZOPOKD nije bila nikakva posebna novost u odnosu na ranije hrvatsko kazneno pravo u širem smislu koje je kao kažnjive radnje obuhvaćalo i privredne prijestupe odnosno nakon njihova napuštanja, prekršaje.

Dakle, odgovornost pravnih osoba za kažnjive radnje postojala je u hrvatskom pravu i prije donošenja ZOPOKD. I ne samo to. Premda se radilo o kaznenom pravu u širem smislu, intenzitet kaznenopravne represije prema pravnim osobama po navedenim je propisima bio je vrlo često daleko izraženiji od onoga prema fizičkim osobama po odredbama kaznenog zakonodavstva u užem smislu.⁴¹

⁴¹ *ibid.* str. 2. i 3.

6.2. Prikaz dinamike i strukture kriminaliteta pravnih osoba u razdoblju 2004.-2011.

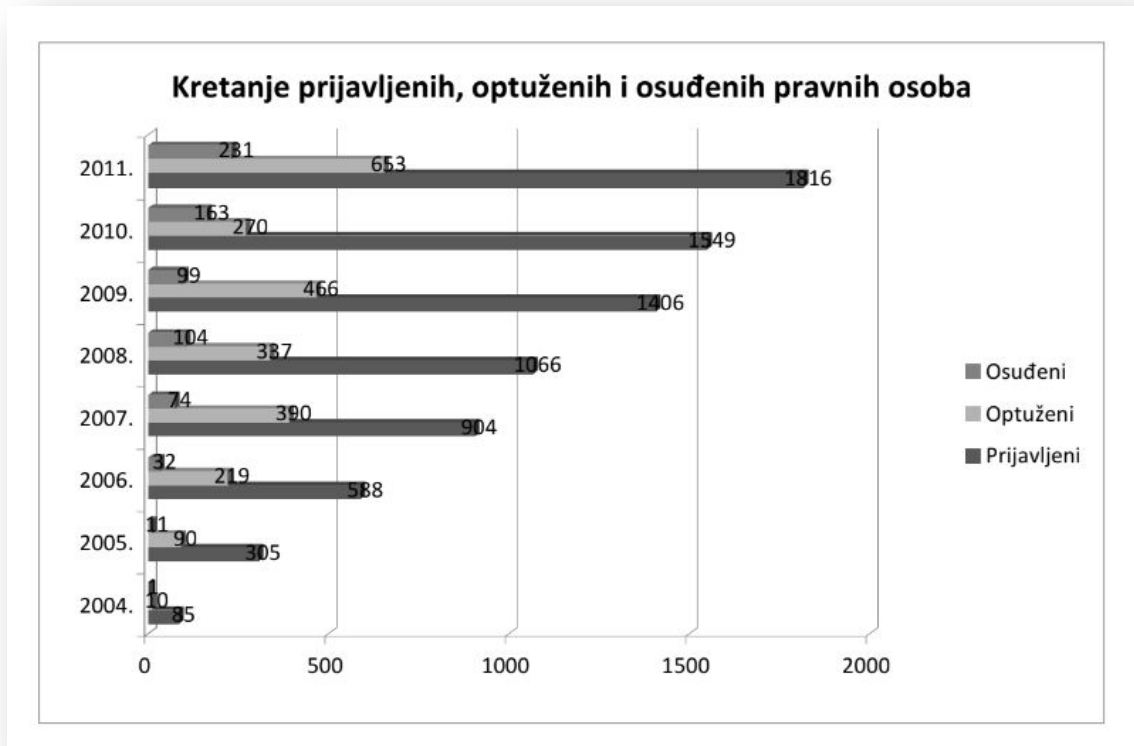
Slika 1. Kretanje prijavljenih, optuženih i osuđenih pravnih osoba

Izvor: <https://hrcak.srce.hr/file/163379> (11.06.2022.)

	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Prijavljeni	85	305	588	904	1066	1406	1549	1816
Optuženi	10	90	219	390	337	466	270	653
Osuđeni	1	11	32	74	104	99	163	231

“U razdoblju od 2004. godine do kraja 2011. godine zaprimljene su kaznene prijave protiv ukupno 7.719 pravnih osoba. U tom istom razdoblju optuženo je 2.435 pravnih osoba, a prema evidencijama Državnog odvjetništva sudovi su donijeli 715 osuđujućih nepravomoćnih presuda.

Slika 2. Grafikon

Izvor: <https://hrcak.srce.hr/file/163379> (11.06.2022.)

U gornjem grafikonu iskazani su isti podaci kao u tablici o broju prijava, optuženja i prvostupanjskih osuđujućih nepravomoćnih presuda po godinama. Podaci iz grafikona pokazuju stalni trend porasta broja prijava, optuženja i presuda. Ipak dinamika kriminaliteta pravnih osoba razlikuje se s obzirom na pojedine skupine kaznenih djela što je vidljivo iz donje tablice o strukturi prijavljenog kriminaliteta po godinama.⁴²

⁴² ibid.str.5.

6.3. Kazne

Prema Zakonu o odgovornosti pravnih osoba (NN 151/03, 110/07, 45/11, 143/12; u daljnjem tekstu) definirano je da će se "... pravna osoba kazniti kazeno djelo odgovorne osobe ako se njime potvrđuje neka dužnost pravne osobe ili je njime pravna osoba ostvarila ili trebala ostvariti protupravnu imovinsku korist za sebe ili drugoga."⁴³

"Odgovorna osoba u smislu ovoga Zakona je fizička osoba koja vodi poslove pravne osobe ili joj je povjereno obavljanje poslova iz područja djelovanja pravne osobe."⁴⁴

Republike Hrvatska definirana naravno kao pravna osoba ne može se kazniti za kazneno djelo. A što se tiče jedinica lokalne i regionalne samouprave mogu se kazniti samo za ona kaznena djela koja nisu počinjena u izvršavanju javnih ovlasti.

"Prestane li pravna osoba postojati prije nego je okončan kazneni postupak, novčana kazna ili sigurnosne mjere, javno objavljivanje presude, oduzimanje imovinske koristi i oduzimanje predmeta mogu se izreći pravnoj osobi koja je njezin sveopći pravni sljednik."⁴⁵

U okviru ovoga Zakona propisane su novčana kazna i ukidanje pravne osobe.

"Ako je za kazneno djelo propisana novčana kazna ili kazna zatvora s posebnom najvećom mjerom od jedne godine zatvora, pravna se osoba može kazniti novčanom kaznom od 5.000,00 do 8.000.000,00 kuna."⁴⁶

"Ako je za kazneno djelo propisana novčana kazna ili kazna zatvora s posebnom najvećom mjerom od pet godina zatvora, pravna se osoba može kazniti novčanom kaznom od 15.000,00 do 10.000.000,00 kuna."⁴⁷

„Ako je za kazneno djelo propisana novčana kazna ili kazna zatvora s posebnom najvećom mjerom od deset godina zatvora, pravna se osoba može kazniti novčanom kaznom od 30.000,00 do 12.000.000,00 kuna."⁴⁸

⁴³čl.3.st.1. ZOPOKD-a

⁴⁴čl.4.st.1. ZOPOKD-a

⁴⁵čl.7.st.1. ZOPOKD-a

⁴⁶čl.10.st.1. ZOPOKD-a

⁴⁷čl.10.st.2. ZOPOKD-a

⁴⁸čl.10.st.3. ZOPOKD-a

“Ako je za kazneno djelo propisana novčana kazna ili kazna zatvora s posebnom najvećom mjerom od petnaest godina zatvora ili teža kazna, pravna se osoba može kazniti novčanom kaznom od 50.000,00 do 15.000.000,00 kuna.”⁴⁹

Ako iz nekog razloga pravna osoba ne plati novčanu kaznu u određenom roku, kazna će joj se naplatiti prisilno. Također ako je sud odredio pravnoj osobi novčane kazne za dva ili više kaznenih djela u stjecanju, novčana kazna ne smije prelaziti zbroj pojedinačnih kazni niti od najveće zakonske mjere novčane kazne. Pravna osoba može se osloboditi od kazne samo ako je kazneno djelo odgovorne osobe prijavula prije njegovog otkrivanja ili prije saznanja da je djelo otkriveno.

6.4. Sigurnosne mjere

“Uz kaznu sud može izreći pravnoj osobi jednu ili više sljedećih sigurnosnih mjera:

- 1.Zabranu obavljanja određenih djelatnosti ili poslova,
- 2.Zabranu stjecanja dozvola, ovlasti, koncesija ili subvencija,
- 3.Zabranu poslovanja s korisnicima državnog i lokalnih proračuna i oduzimanje predmeta.”⁵⁰

6.4.1. Zabrana obavljanja određenih djelatnosti ili poslova

“Zabrana obavljanja određenih djelatnosti ili poslova može se izreći u odnosu na jednu ili više djelatnosti ili poslova čijim je obavljanjem kazneno djelo počinjeno.”⁵¹

⁴⁹čl.10.st.4. ZOPOKD-a

⁵⁰čl.15.st.1. ZOPOKD-a

⁵¹čl.16.st.1. ZOPOKD-a

“Zabranu obavljanja određenih djelatnosti ili poslova sud može izreći pravnoj osobi u trajanju od jedne do tri godine računajući od pravomoćnosti presude ako bi daljnje obavljanje određenih djelatnosti ili poslova bilo opasno za život, zdravlje ili sigurnost ljudi ili imovine, ili za gospodarstvo ili ako je pravna osoba već bila kažnjavana za isto ili istovrsno kazneno djelo.“⁵²

“Zabrana obavljanja određenih djelatnosti ili poslova ne može se izreći jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave i političkim strankama.“⁵³

6.4.2.Zabranu stjecanja dozvola, ovlasti, koncesija ili subvencija

“Zabranu stjecanja dozvola, ovlasti, koncesija ili subvencija koje izdaju državna tijela ili jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave sud može izreći pravnoj osobi ako postoji opasnost da bi takvo stjecanje dozvola, ovlasti, koncesija ili sub-vencija moglo poticajno djelovati na počinjenje novoga kaznenog djela.“⁵⁴

6.4.3.Zabranu poslovanja s korisnicima državnog i lokalnih proračuna i oduzimanje predmeta.

„Zabrana poslovanja s korisnicima državnog i lokalnih proračuna može se izreći pravnoj osobi ako postoji opasnost da bi takvo poslovanje moglo poticajno djelovati na počinjenje novoga kaznenog djela.“⁵⁵

⁵²čl.16.st.2.

⁵³čl.16.st.3.

⁵⁴čl.17.st.1.

⁵⁵čl.18.st.1.

6.5. KAZNENI POSTUPAK

Kazneni postupak je skup pravila kojima se osigurava da se počinitelju kaznenog djela izrekne kazna ili neka druga mjera koja je predviđena Zakonom o kaznenom postupku (NN 121/11). Njime se također osigurava da se provede zakonit postupak pred nadležnim sudom i da nitko nedužan ne bude osuđen. Kazneni postupak se mora provesti bez odugovlačenja, a u postupcima u kojima je okrivljeniku privremeno oduzeta sloboda, sud i državna tijela moraju postupati osobito žurno.

Sudionici kaznenog postupka su državni odvjetnik, policija, istražitelj i sud. Ostali sudionici su osumnjičenik, žrtva i oštećenik. Državni odvjetnik je glavni akter kaznenog postupka i on je dužan podignuti optužnicu svaki puta kada do njega „dopre glas“ da je počinjeno neko kazneno djelo za koje se progona po službenoj dužnosti.

Dužan žrtvu i oštećenika upoznati s njihovim pravima u postupku i poduzimati sve radnje radi zaštite njihovih prava. Osumnjičenik, odnosno okrivljenik ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku odluči njegovoj optužbi za kazneno djelo. Postupak protiv okrivljenika mora se provesti bez odugovlačenja, a u slučaju oduzimanja njegove slobode, sud i državna tijela moraju postupati osobito žurno.

Zakonom o kaznenom postupku je propisano da državni odvjetnik mora završiti istragu u roku od šest mjeseci od donošenja rješenja o provođenju istrage, a u protivnom je dužan izvijestiti Glavnog državnog odvjetnika. Glavni državni odvjetnik tada može iz opravdanih razloga produžiti istragu. Dakle ako istraga nije završena u roku od šest mjeseci niti je traženo produženje po proteku petnaest dana od dana dovršetka istrage, smatra se da je državni odvjetnik odustao od progona ako nije podignuta optužnica.

Kazneni postupak može završiti obustavom istrage, odnosno donošenjem rješenja o obustavi istrage kojeg donosi državni odvjetnik. Rješenje o obustavi istrage donosi se:

- 1) ako djelo koje se stavlja na teret okrivljeniku nije kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti
- 2) ako postoje okolnosti koje isključuju krivnju okrivljenika, osim ako je počinio protupravno djelo u stanju nebrojivosti
- 3) ako je nastupila zastara kaznenog progona ili je djelo obuhvaćeno amnestijom ili pomilovanjem ili ako postoje druge okolnosti koje isključuju kazneni progon
- 4) ako nema dokaza da je okrivljenik počinio kazneno djelo.

Kazneni postupak može završiti i povlačenjem optužnice, a najčešće završava donošenjem sudske presude koje nakon proteka propisanih rokova postaje pravomoćna.⁵⁶

⁵⁶ Odvjetnički ured Tomislav Strnišćak, dostupno na: <https://www.odvjetnik-strniscak.hr/> (11.06.2022.)

7. ODGOVORNOST NEPROFITNIH ORGANIZACIJA

“Pod pravnim osobama u hrvatskom pravu podrazumijevamo, između ostaloga, trgovačka društva, društva za uzajamno osiguranje, kreditne unije, udruge, udruge radnika i poslodavaca, ustanove, zadruge, zadružni savezi, političke stranke, vjerske zajednice, zaklade i dr.

Među pravnim osobama koje mogu odgovarati za kaznena djela u smislu Zakona jesu i određene neprofitne organizacije, uključujući udruge, ustanove i političke stranke. Naime, takav zaključak izvodimo analogijom iz odredbe članka 5. Zakona, koja uređuje pitanja isključenja i ograničenja odgovornosti pravnih osoba. Iz citirane odredbe proizlazi da su Republika Hrvatska (apsolutno – op. aut.) i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (relativno – op. aut.) izuzete od kaznene odgovornosti, što upućuje na to da su druge pravne osobe u krugu subjekata koji prema Zakonu mogu odgovarati za kaznena djela.

Stoga, to mogu biti i udruge u smislu Zakona o udrugama (Nar. nov., br. 74/14, 70/17 i 98/19 – u nastavku teksta: ZU), ustanove u smislu Zakona o ustanovama (Nar. nov., br. 76/93, 29/97, 47/99, 35/08 i 127/19 – u nastavku teksta: ZoU) i političke stranke u smislu Zakona o političkim strankama (Nar. nov., br. 76/93, 111/96, 164/98, 36/01, 28/06 i 1/07 – u nastavku teksta: ZPS).

Udrugu možemo definirati kao svaki oblik slobodnog i dobrovoljnog udruživanja više različitih fizičkih i pravnih osoba koje se, radi zaštite svojih probitaka ili zauzimanja za zaštitu ljudskih prava i sloboda, zaštitu okoliša i prirode i održivi razvoj te za socijalna, kulturna, znanstvena, tehnička, strukovna.. ili neka druga uvjerenja i ciljeve koji nisu u suprotnosti sa zakonom i Ustavom, ali sve to bez namjere stjecanja dobiti ili neke druge gospodarske koristi. Danom upisa u Registar udruga u Republici Hrvatskoj udruga stječe pravnu osobnost.

Kad razmotrimo članak 21.ZU-a strane uduge ne mogu kazнено odgovarati. Zapravo, strana udruga u smislu ZU.a je udruga ili neki drugi oblik udruživanja osnovan bez namjere stjecanja dobiti, a sukladno članku 4. ZU.a te je valjano osnovana na temelju pravnog poretka strane države.

U pogledu na članak 21 ZU-a, strane udruge ne mogu kazнено odgovarati. Naime, strana udruga u smislu ZU-a je udruga ili drugi oblik udruživanja osnovan bez namjere stjecanja dobiti, a sukladno članku 4. ZU-a te je valjano osnovana na temelju pravnog poretka strane države.

Strana udruga može početi obavljati svoju djelatnost na području Republike Hrvatske nakon upisa u Registar stranih udruga u Republici Hrvatskoj, sukladno posebnim propisima kojima se uređuju uvjeti za obavljanje te vrste djelatnosti. Stoga, strana udruga danom upisom u registar stranih udruga neće dobiti svojstvo pravne osobe pa je to razlog njezina isključenja,odnosno odgovornost u smislu Zakona.

Također, prema Zakonu ne mogu odgovarati niti udruge iz članka 1. st. 3. ZU-a koje nemaju svojstvo pravne osobe, i na koje se na odgovarajući način primjenjuju propisi koji se odnose na ortaštvo. Ustanova predstavlja pravnu osobu čije su osnivanje i ustrojstvo uređeni ZoU-om, a, osniva za trajno obavljanje djelatnosti koje je od javnog interesa, sukladno posebnom zakonu (npr. u područjima socijalne skrbi, kulture, zdravstva, znanosti, obrazovanja, sporta, tehničke kulture i sl.) i koja stječe svojstvo pravne osobe upisom u sudski registar.

Dakle možemo zaključiti da udruge i ustanove u smislu Zakona mogu biti odgovorne kao pravne osobe, ali postavlja se pitanje mogu li to biti i njihovi ustrojbeni oblici osnovani prema teritorijalnom principu, kao što su poslovnice, podružnice i sl.⁵⁷

⁵⁷ Dragan Zlatović, Informator : Odgovornost neprofitnih organizacija za kaznena djela, Zagreb,2021.str.18.

“Prema članku 9. ZoU-a, ustanova može imati jednu ili više podružnica (odjel, zavod, centar, i sl.), koje se upisuju u sudski registar, ali nisu pravne osobe. Riječ je o ustrojbenoj jedinici ustanove bez pravne osobnosti, za koju je aktom o osnivanju ustanove ili statutom ustanove određeno da obavlja dio djelatnosti ustanove i da sudjeluje u pravnom prometu, a čijom djelatnošću i poslovanjem prava i obveze stječe ustanova. Dakle, podružnice ustanova prema izričitoj odredbi ZoU-a nemaju pravnu osobnost i nisu subjekti u smislu članka 1. Zakona.

Stoga malo je različitija situacija glede podružnica udruga. Naime, prema članku 20. st. 3. ZU-a, udruga može imati svoje ustrojstvene oblike (podružnice, ogranci, klubovi i sl.), u skladu sa statutom kojim se uređuju međusobna prava i obveze udruge i ustrojstvenog oblika. Ustrojstveni oblici mogu imati svojstvo pravne osobe ako je to određeno statutom udruge, a na temelju odluke ovlaštenog tijela udruge za svaki pojedini ustrojstveni oblik. Dakle, podružnice udruga mogu, ali ne moraju imati status pravne osobe.

To će ovisiti o dispoziciji same udruge, njezinih osnivača, članova i tijela udruge, odnosno o temeljnim normativnim odrednicama udruge, kako je to propisano u njezinu statutu. Na ustrojstvene oblike sa svojstvom pravne osobe na odgovarajući se način primjenjuju odredbe ZU-a. Dakle, prema ZU-u, podružnice udruge mogu imati svojstvo pravne osobe kada je to predviđeno statutom udruge, a podružnica udruge s pravnom osobnošću može odgovarati za kaznena djela prema odredbama Zakona.“⁵⁸

“Ako odgovorna pravna osoba, pa tako i odgovorna udruga, ustanova ili politička stranka, ne plati u određenom roku novčanu kaznu, novčana kazna naplatit će se prisilno. Ako je sud pravnoj osobi utvrdio novčane kazne za dva ili više kaznenih djela u stjecađu, jedinstvena novčana kazna ne smije biti veća od zbroja pojedinačnih kazni niti od najveće zakonske mjere novčane kazne.

Udruga, ustanova ili politička stranka kao pravna osoba koja je prijavila kazneno djelo odgovorne osobe prije njegova otkrivanja ili prije saznanja da je djelo otkriveno, može se osloboditi od kazne.“⁵⁹

⁵⁸ ibid.str.19

⁵⁹ ibid.str.20.

“Zakon o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija (Nar. nov., br. 121/14; u nastavku: Zakon) propisuje da je svaka neprofitna organizacija koja je obveznik vođenja dvojnog knjigovodstva obvezna provoditi samoprocjenu učinkovitog i djelotvornog funkcioniranja sustava financijskog upravljanja i kontrola.

Samoprocjenu nisu dužne provoditi neprofitne organizacije koje „dobrovoljno“ vode dvojno knjigovodstvo – odnosno one koje nisu donijele Odluku o vođenju jednostavnog knjigovodstva i primjeni novčanog računovodstvenog načela, iako udovoljavaju svim uvjetima iz Zakona za vođenje jednostavnog knjigovodstva.

One neprofitne organizacije kojima je osnivač Republika Hrvatska ili neka jedinica lokalne i područne samouprave nemaju obvezu samoprocjene, budući da su te organizacije obveznice davanja Izjave o fiskalnoj odgovornosti prema Zakonu o fiskalnoj odgovornosti.

Navedene neprofitne organizacije provode samoprocjenu funkcioniranja sustava financijskog upravljanja i kontrola davanjem Izjave o fiskalnoj odgovornosti u skladu sa Zakonom o fiskalnoj odgovornosti i Uredbom o fiskalnoj odgovornosti. Samoprocjenu ne provode ni političke stranke, niti vjerske zajednice.

Neprofitne organizacije financiraju se velikim dijelom iz javnih izvora: državnog proračuna, proračuna JLP(R)S te pravnih osoba kojima je osnivač Republika Hrvatska odnosno jedna ili više JLP(R)S. Svi ti davatelji sredstava iz javnih izvora, sukladno čl. 9. Pravilnika, mogu od neprofitne organizacije kojoj su donirali sredstva ili su ju sponzorirali, osim izvještaja o potrošnji sredstava zatražiti dokaz (dokumentaciju) o provedenoj samoprocjeni, što im je neprofitna organizacija dužna dostaviti.

Zakonom o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija (čl. 45. st. 1. toč. 1.) propisana prekršajna odgovornost neprofitne organizacije ako ne provodi samoprocjenu funkcioniranja sustava financijskog upravljanja i kontrola sukladno odredbama toga Zakona, pa se za takav prekršaj neprofitna organizacija može kazniti novčanom kaznom u iznosu od 5.000,00 do 200.000,00 kuna.⁶⁰

⁶⁰ TEB, poslovno savjetovanje, dostupno na: <https://www.teb.hr/novosti/2020/samoprocjena-kod-neprofitnih-organizacija/> (11.06.2022.)

8. ZAKLJUČAK

Zakon o odgovornosti osoba za kaznena djela donesen je u Hrvaskom Saboru 2003.godine. Donošenjem toga zakona dolazi do proširenja odgovornosti za kaznena djela, koja su do tada bila vezana samo za fizičke osobe, a sad su proširena i na pravne osobe. U travanju 2004. godine je stupio na snagu uz naznaku da se prije stupanja mora donijeti niz propisa, provesti edukacije dužnosnika te ustanoviti načela.

Prema navedenom zakonu propisane su kazne za pravnu osobu, odnosno pravna osoba će se kazniti za djelo odgovorne osobe, ali samo ako se njime potvrđuje neka dužnost pravne osobe ili će pravna osoba ostvariti neku protupravnu korist za sebe ili drugog. Odgovornom osobom se smatra fizička osoba koji vodi poslove pravne osobe.

Republika Hrvatska ima status pravne osobe i ne može se kazniti za neko kazneno djelo, a jedinice lokalne i regionalne samouprave se isključivo mogu kazniti samo za ona djela koja nisu počinjena u izvršavanju javnih ovlasti. Uz određenu kaznu sud može pravnoj osobi propisati niz sigurnosnih mjera, a među kojima možemo izdvojiti: zabranu stjecanja dozvola, ovlasti, koncesija ili subvencija, zabranu poslovanja s korisnicima državnog i lokalnih proračuna i oduzimanje predmeta te zabranu obavljanja određenih djelatnosti ili poslova.

Kazneni postupak predstavlja skup pravila kojima se počinitelju kaznenog djela osigurava izricanje kazne ili nekih drugih mjera koje su predviđene Zakonom o kaznenom postupku. Tijek kaznenog postupka mora se provoditi bez neko odugovlačenja, a u postupcima gdje je okrivljeniku privremeno oduzeta sloboda, državna tijela i sud moraju postupati žurno. U sudionike kaznenog postupka spadaju: državni ovjetnik, istražitelj, policija i sud.

Također osim pravnih osoba koje odgovaraju za kaznena djela spadaju i neprofitne organizacije, a tu spadaju udruge, ustanove i političke stranke.

Među pravnim osobama koje mogu odgovarati za kaznena djela u smislu Zakona jesu i određene neprofitne organizacije, uključujući udruge, ustanove i političke stranke. Stoga, ako je neka udruga, ustanova ili politička stranka kao pravna osoba prijavila počinjeno kazneno djelo odgovorne osobe u periodu prije njegovog otkrivanja ili mogućnosti saznanja, može se osloboditi od kazne.

Svaka neprofitna organizacija dužna je provoditi samoprocjenu učinkovitog i djelotvornog funkcioniranja sustava financijskog upravljanja i kontrole ako je naravno0 obveznik vođenja dvojnog knjigovodstva. Zapravo, one neproftine organizacije kojima je osnivač Republika Hrvatska ili jedinica lokalne i područne samouprave nemaju obvezu samoprocjene, zbog toga što su te organizacije obveznice davanja Izjave o fiskalnoj odgovornosti.

9. LITERATURA

Propisi:

1. Ustavu Republike Hrvatske N.N. 56/90, 135/97 ,08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 i 05/14
2. Prekršajnom Zakonu N.N. 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 91/16 ,70/17 i 118/18
3. Zakonu o odgovornosti pravnih osoba N.N.151/03, 110/07, 45/11, 143/12

Knjige i članci:

1. Nikola Visković : Teorija države i prava, Zagreb 2006.
2. Dragan Zlatović: Upravljanje neprofitnim organizacijama – pravni aspekti-, Rijeka 2022.
3. Davor Derenčinović: Odgovornost pravnih osoba u Hrvatskom kaznenom pravu (izvorni znanstveni članak), Hrvatska pravna revija – prosinac 2002.
4. Davorka Foretić : Informator, Kaznena odgovornost pravnih osoba, Zagreb 2014.
5. Dragan Zlatović, Informator: Odgovornost neprofitnih organizacija za kaznena djela, Zagreb,2021.
6. Davor Derenčinović, Dragan Novosel: Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela- prilazne dječje bolesti ili (ne) rješiva kvadratura kruga? (znanstveni rad), 5. studenoga 2012.

Internetski izvori:

1. Republika Hrvatska, Ministarstvo pravosuđa i uprave, dostupno na: <https://mpu.gov.hr/>

(11.06.2022.)

2. TEB-poslovno savjetovanje, dostupno na:

<https://www.teb.hr/novosti/2014/odgovornost-pravne-osobe-za-prekrasaje/#:~:text=Iako%20Prekr%C5%A1ajni%20zakon%20propisuje%20da%20su%20pravna%20osoba,se%20ne%20mo%C5%BEe%20utvrditi%20tko%20je%20odgovorna%20osoba.> (11.06.2022.)

3. Odvjetnički ured Tomislav Strnišćak, dostupno na:

<https://www.odvjetnik-strniscak.hr/> (11.06.2022.)

4. TEB,poslovno savjetovanje, dostupno na:

<https://www.teb.hr/novosti/2020/samoprocjena-kod-neprofitnih-organizacija/> (11.06.2022.)

10. POPIS SLIKA

Slika 1. Kretanje privaljenih, optuženih i osuđenih pravnih osoba 27

Slika 2. Grafikon 28